

Франц Кафка

Т  
Перетворення

Franz Kafka

# Франц Кафка

## Перетворення (збірник)

Серія «Шкільна бібліотека  
української та світової літератури»

*предоставлено правообладателями*

*[http://www.litres.ru/pages/biblio\\_book/?art=25920595](http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=25920595)*

*Франц Кафка «Перетворення». Повість та оповідання. Серія «Шкільна бібліотека української та світової літератури». Літературно-художнє видання: Фоліо; Харків; 2017  
ISBN 978-966-03-7861-2*

### Анотація

До книги відомого австрійського письменника Франца Кафки (1883–1924) увійшли оповідання «Вирок», «Перетворення» й «Голодомайстер».

Творчість Ф. Кафки можна вважати автобіографічною. Події особистого життя письменника, його стосунки з нареченою знайшли своє літературне втілення в романі «Процес», де заручини автора перетворюються на арешт героя, а «суд» над ним, тобто розрив заручин, обертається страстю...

Світ творів Кафки дивовижний тим, що в ньому всі – невольники. Ані герої, ані читачі не мають змоги виплутатися з невідступного абсурду життя.

# Содержание

Вирок	4
Перетворення	21
I	21
Конец ознакомительного фрагмента.	41

# Франц Кафка

## Перетворення

### повість та оповідання

## Вирок

Це трапилося чудового весняного недільного ранку. Георг Бендемманн, юний комерсант, сидів у своїй кімнаті на другому поверсі одного з тих низьких недовговічних будинків, які відрізнялися один від одного лише висотою та кольором і тяглися довгою вервечкою уздовж берега річки. Він щойно завершив писати листа до друга своєї юності, який мешкав зараз за кордоном, повільно, ніби бавлячись, заклеїв конверт, сперся ліктем на письмовий стіл і подивився з вікна на річку, на міст і на пагорби протилежного берега, вкриті немічною зеленню.

Він думав про те, як цей друг, незадоволений своєю кар'єрою на батьківщині, багато років тому виїхав до Росії, фактично втік. Тепер він мав свою справу у Петербурзі, і це спершу давало непогані прибутки, але потім рух зупинився, на що друг скаржився під час своїх візитів додому, останні, щоправда, траплялися дедалі рідше. І тепер він виснажливо і безрезультатно працював на чужині, чужинської форми бо-

рода прикривала його знайоме з дитинства обличчя, жовтавий колір його обличчя натякав на хворобу, яка неминуче розвинеться. Друг розповідав, що не має зв'язку з місцевою колонією своїх земляків, але мало буває і у товаристві тамтешніх мешканців, тож уже майже напевно приречений на холостяцьке життя.

Що можна написати такому чоловікові, який явно прорахувався, якому можна поспівчувати, але неможливо нічим допомогти. Ймовірно, варто порадити йому повернутися додому і спробувати налагодити життя тут, серед колишніх друзів – адже для цього немає жодних перешкод – та і, зрештою, тут він міг би розраховувати на дружню допомогу. Але це би означало тільки пом'якшене, але від того ще більш болюче визнання марними усіх його дотеперішніх спроб і пораду покинути все це, повернутися назавжди і дати всім кидати на себе здивовані погляди, бо лише друзі зрозуміють його, і йому доведеться відчутти себе постарілою дитиною, яка може тепер хіба що слухатися своїх більш успішних друзів, які залишилися вдома і нікуди не їздили. Але хіба існували якісь гарантії того, що з усіх цих прикрощів, які доведеться йому заподіяти, буде якась користь? Можливо, не вдасться навіть повернути його додому, адже він сам зізнався, що більше не розуміє порядків, які панують на його батьківщині, і попри все так і залишиться на чужині, ображений на такі поради і ще більше віддалений від друзів. Але якби він і справді послухався, а потім, ясна річ, випадково, а не

через погані наміри, – відчув лише приниження, не порозумівся би з колишніми друзями і не зміг би дати собі раду без них, страждав би від сорому і врешті-решт опинився взагалі без батьківщини і друзів, то хіба не було би краще для нього таки залишатися на чужині, як і раніше? Хіба за таких умов можна сподіватися, що тут він справді досягне якогось покращення?

Враховуючи вищенаведене неможливо було взагалі уявити собі якесь відповідне письмове звертання до нього, яке без сорому могло би бути скероване навіть до найвіддаленіших приятелів, ясна річ, якщо взагалі вдасться втримати епістолярний контакт. Друг ось уже три роки не приїздив на батьківщину і пояснював це непевністю політичної ситуації в Росії, через що навіть коротка відсутність дрібного комерсанта була би недоречною, тоді як сотні тисяч росіян спокійно їздять собі по світу. А тим часом для самого Георга за ці три роки багато що змінилося. Про смерть його матері близько двох років тому, відколи Георг замешкав разом зі своїм батьком, друг ще довідався і надіслав свої співчуття у листі, висловивши їх надзвичайно сухо. Пояснити це можна було хіба що неможливістю уявити собі скорботу з приводу такої події на чужині. Відтоді Георг і у фінансові справи змушений був втручатися значно активніше. Можливо, за життя матері батько вважав, що лише він здатен вирішувати ділові питання, і не давав синові проявити себе, може, від моменту смерті матері батько просто став стриманішим, хоча і продо-

вжував працювати у фірмі, а можливо, – точніше, навіть дуже ймовірно, що зіграли роль щасливі випадковості, у кожному разі протягом цих двох років фірма дуже несподівано розвинулася, довелося удвічі збільшити кількість персоналу, а реалізація збільшилася у п'ять разів, і стало очевидно, що далі буде ще краще.

Але його друг про всі ці зміни не знав. Раніше, здається востаннє, у листі зі співчуттями з приводу смерті матері, друг намагався переконати Георга виїхати до Росії і детально писав про перспективи його імовірної діяльності у Петербурзі. Ті цифри були мізерними у порівнянні з масштабами, які справа Георга мала зараз. Але Георгові зовсім не хотілося писати другові про свої комерційні успіхи, а якби він зробив це зараз, заднім числом, то тим більше виглядав би дивно.

Тож Георг обмежувався у своїх листах лише описами дрібниць, які спливають у пам'яті спокійного недільного побіддя. Він просто хотів залишити незмінним уявлення друга про батьківщину, адже за довгий час на чужині друг, мабуть, давно звикся саме з таким уявленням. Траплялося, що Георг тричі у трьох різних листах описував другові заручини якогось малознайомого чоловіка з такою ж малознаймою дівчиною, аж поки друг всупереч намірам Георга не починав цікавитися цією дивиною.

Георг писав другові про такого розряду події тим більш охоче, що ніяк не міг наважитися зізнатися про власні зару-

чини місяць тому з Фрідою Бранденфельд, дівчиною із заможної родини. З нареченою він часто розмовляв про свого друга і про їхнє дивне листування.

– Отже, він не приїде на наше весілля, – сказала вона. – Але ж я маю право познайомитися з усіма твоїми друзями.

– Я би не хотів турбувати його, – відповідав Георг. – Зрозумій мене правильно, він швидше за все приїде, у кожному разі я так думаю, але він почувався би змушеним до цієї поїздки, почувався би ображеним, мабуть, заздирив би мені, відчував незадоволення і нездатність якось позбутися цього незадоволення, і так і поїхав би назад із усіма цими відчуттями. Поїхав би самотнім – ти уявляєш, як це?

– Так, але чи не дізнається він про наше весілля від когось іншого?

– Цьому я, звичайно ж, не можу запобігти, але враховуючи його спосіб життя, навряд.

– Якщо у тебе є такі друзі, Георге, тобі взагалі не слід було заручатися.

– Так, це наша спільна провина, але я би не хотів зараз нічого міняти.

А коли вона, важко дихаючи після його поцілунків, таки промовляла: «Все ж таки мене це ображає», – він вирішував, що не буде нічого страшного у тому, щоб написати про все другові.

«Нехай сприймає мене таким, який я є, – говорив він собі. – Я не можу вирізати із себе того, ким став, не можу стати

кимось, хто більше надавався би для дружби з ним».

І справді, у довгому листі, який він написав цього недільного пообіддя, Георг повідомляв другові про заручини такими словами: «А найкращу новину я зберіг насамкінець. Я заручився із фройляйн Фрідою Бранденфельд, дівчиною із заможної сім'ї, яка приїхала сюди вже після того, як ти виїхав, і то вже доволі давно виїхав, тож навряд чи ти знаєш її. Ще трапиться нагода розповісти детальніше про мою наречену, а сьогодні достатньо тобі знати, що я дуже щасливий, а у наших із тобою стосунках помінялося лише те, що замість звичайного друга тепер ти маєш щасливого друга. А крім того, моя наречена також стане твоєю подругою, вона передає тобі вітання і незабаром сама тобі напише, а це для такого самотника, як ти – немало. Я знаю, що різні перешкоди не дозволяють тобі приїхати, але, можливо, моє весілля стало би відповідною нагодою подолати ці перешкоди? Хоча, ясна річ, ти сам краще знаєш, як тобі вчинити, я ні на чому не наполягаю. Вирішуй, як тобі зручно».

Георг продовжував сидіти за письмовим столом і ще довго вдивлявся у вікно, тримаючи у руці цього листа. Повз його вікно проходив знайомий і помахав йому з вулиці на знак привітання, але Георг відповів йому лише стриманою посмішкою. Його думки були деінде.

Врешті він запхнув листа до кишені і вийшов зі своєї кімнати, перетнув навскоси невеличкий коридор, що вів до кімнати батька, де Георг не був уже кілька місяців. У таких

відвідинах рідко була необхідність, адже він постійно бачився із батьком на роботі, вони обідали одночасно, в тому ж ресторані, вечорами кожен розважався як сам собі хотів, але зазвичай обидва сиділи ще якийсь час із газетами у вітальні, якщо Георг не зустрічався із друзями або не відвідував свою наречену.

Георга вразило, якою темною була батькова кімната навіть такого сонячного ранку. Таку густу тінь відкидав, мабуть, мур, який височів по той бік вузького дворика. Батько сидів біля вікна у кутку, прикрашеному різноманітними предметами, які викликали спогади про матір, і читав газету, яку тримав перед очима трохи боком, намагаючись таким чином відкоригувати якусь проблему із зором. На столі стояли рештки сніданку, з якого було спожито небагато.

– О, це ти, Георге! – сказав батько і підхопився назустріч синові. Його важкий халат розкрився під час ходи і поли затріпотіли, мов на вітрі.

«Мій батько – все ще велетень», – подумки сказав собі Георг.

– Тут нестерпно темно, – сказав він уголос.

– Так, справді темно, – погодився батько.

– А ти ще й зачинив вікно?

– Мені так більше подобається.

– Надворі дуже тепло, – додав Георг, ніби навздогін уже сказаному раніше, і сів.

Батько прибрав посуд, поставивши його на креденс.

– Я взагалі-то лише хотів сказати тобі, – продовжив Георг, неуважно стежачи за рухами батька, – що я повідомив про свої заручини у Петербург, – він витяг із кишені кутик листа, а потім знову дав йому опуститися всередину.

– У Петербург? – запитав батько.

– Моєму другові, – сказав Георг і зазирнув батькові в очі. «На роботі він зовсім інший, – подумав Георг. – А тут сидить прямо і схрещує руки на грудях».

– Так. Твоєму другові, – з притиском повторив батько.

– Ти ж знаєш, батьку, що я спершу хотів промовчати про свої заручини. З міркувань тактовності, і лише через це. Ти ж сам знаєш, що мій друг має непростий характер. Я сказав собі тоді, що він може довідатися від когось іншого про мої заручини, хоча це і малоімовірно, враховуючи його самітницький спосіб життя. Такому я не можу запобігти, але від мене він про це не довідається.

– А тепер ти передумав? – запитав батько, поклав велику газету на підвіконня, а на газету – окуляри, які прикрив долонею.

– Так, тепер я передумав. Я вирішив, що коли він мій добрий друг, то мої щасливі заручини повинні і для нього стати щастям. І тому я більше не зволікатиму з тим, щоб повідомити йому. Але перед тим, як відправити листа, я ще хотів сказати про це тобі.

– Георге, – сказав батько і розтягнув у посмішці беззубого рота. – Послухай! Ти прийшов із цим до мене, щоб поради-

тися. Це, безумовно, робить тобі честь. Але все це нічого не варте, навіть ще менше, ніж нічого, якщо ти зараз не скажеш мені всю правду. Я не хочу торкатися речей, які тут ні до чого. Відколи померла наша дорога матуся, сталося чимало неприємного. Можливо, і для цього настане час, і, можливо, навіть швидше, ніж ми думаємо. Дещо проходить повз мою увагу в роботі, і ніхто від мене цього не приховує – а я і не збираюся робити вигляд, ніби це від мене приховують, – я вже не маю достатньо сили, моя пам'ять слабшає, я вже не можу встежити за всім. Так діється не тільки через речі об'єктивні, але і через смерть нашої коханої матері, яка виявилася для мене важчим випробуванням, ніж для тебе. Але оскільки ми вже заговорили про цю справу, про цей лист, то я прошу тебе, Георг, не обманюй мене. Це дрібниця, не варта навіть одного подиху, тож, будь ласка, не обманюй мене. Цей друг у Петербурзі справді існує?

Георг в задумі підвівся.

– Не будемо чіпати моїх друзів. Тисяча друзів не замінять мені батька. Знаєш, що я подумав? Ти не достатньо себе бережеш. А вік уже вимагає свого. Я не впораюся без тебе на роботі, і ти добре це знаєш, але якщо робота шкодитиме твоєму здоров'ю, то я хоч завтра ліквідую фірму. Так більше тривати не може. Ми повинні змінити твій спосіб життя. Докорінно змінити. Ти сидиш тут, у темряві, а у вітальні тобі було би значно світліше. Ти лише куштуєш сніданок замість того, щоб належно попоїсти. Ні, батьку! Я покличу лікаря, і

ми будемо ретельно дотримуватися його вказівок. Ми поміняємося кімнатами, ти переселишся до моєї, а я – сюди. Для тебе нічого не зміниться, усі меблі перенесуть. Але все це зачекає, тепер ляж у ліжко і полеж іще трохи, тобі необхідно відпочити. Ходімо, я допоможу тобі роздягнутися, побачиш, я це вмію. Чи, може, ти відразу підеш до моєї кімнати і ляжеш у моє ліжко. Так було б найкраще.

Георг стояв зовсім близько від свого батька, який опустив на груди голову з сивим волоссям, що стирчало в різні боки.

– Георге, – тихо промовив батько, не поворухнувшись.

Георг миттю став навколішки біля батька і зазирнув у зіниці його втомленого обличчя, які здавалися занадто велетенськими і пильно вдивлялися у вічі синові.

– У тебе немає ніякого друга у Петербурзі. Ти завжди любив жартувати і не стримувався навіть зі мною. Звідки візьметься у тебе друг аж там! Я ніколи в це не повірю.

– Тату, ну спробуй згадати, – сказав Георг, підвів батька з крісла і зняв із нього халат, бо старий уже ледь тримався на ногах. – Незабаром мине вже три роки відтоді, як мій друг приїздив до нас. Я пригадую, що тобі він не дуже подобався. Я щонайменше двічі приховував його присутність від тебе, поки він сидів у моїй кімнаті. Я цілком можу зрозуміти твою відразу до нього – він доволі своерідний чоловік. Але потім ви раптом порозумілися і непогано поспілкувалися одне з одним. Я тоді відчув себе таким гордим, що ти слухаєш його, киваєш і розпитуєш. Якщо ти добре подумаєш, то

обов'язково згадаєш. Тоді він розповідав неймовірні історії про російську революцію. Наприклад, як він, перебуваючи у службових справах у Києві, бачив священика, який під час бунту вийшов на балкон, вирізав собі кривавого хреста на долоні, підняв цю долоню і промовляв до натовпу. Ти не раз потім переповідав цю історію.

Під час цієї розмови Георгові вдалося знову посадити батька в крісло і обережно зняти з нього вбрані на підштанники трикотажні штани та шкарпетки. Подивившись на не надто чисту білизну, він відчув докори сумління за те, що занедбав батька. Стежити за тим, щоб батько ходив у чистому, безперечно, було одним із його обов'язків. Вони з нареченою ще не розмовляли прямо про те, як виглядатиме життя батька після їхнього одруження, а просто мовчки погодилися, що старий залишиться у своєму помешканні. Але зараз син без найменших вагань вирішив, що забере батька до свого майбутнього дому. Якщо добре подумати, то навіть могло би виникнути відчуття, що турбота, яку там виявлятимуть до батька, буде уже дещо запізніла.

Він відніс батька на руках у ліжку. Коли уже майже біля самого ліжка зауважив, що батько у нього на руках бавиться ланцюжком його ж годинника, Георга охопило жахливе відчуття. Старого навіть не вдалося відразу покласти у ліжку, так міцно він тримався за ланцюжок.

Але щойно батько опинився у ліжку, все минулося. Він сам накрився і натягнув ковдру на плечі. У його погляді на

Георга не було недобррозичливості.

– Правда ж, ти пригадуєш його? – запитав Георг і підбадьорливо підморгнув батькові.

– Я добре накритий? – запитав батько, ніби сам не міг подивитися, чи достатньо добре накриті ноги.

– Отже, тобі вже подобається у ліжку, – сказав Георг і поправив ковдру.

– Я добре накритий? – ще раз запитав батько і, здавалося, з особливим зацікавленням очікував на відповідь.

– Не турбуйся, ти добре накритий.

– Ні! – вигукнув батько, ніби настромлюючи відповідь на запитання, різко відкинув ковдру з такою силою, що вона миттю розправилася у польоті, і зірвався у ліжку на рівні ноги. Він притримувався за плафон однією рукою. – Ти хотів назавжди накрити мене, мій синочку, але я ще наразі не накритий! І навіть якщо це мої останні сили – на тебе їх ще вистачить, навіть буде занадто. Звичайно, я знаю твого друга. Він був би мені хорошим сином. Саме тому ти зраджував його усі ці роки. Бо по-іншому з якої причини? Ти думаєш, я не плакав за ним? Саме тому ти зачинаєшся у своєму кабінеті, щоб ніхто тобі не заважав, буцім-то начальник зайнятий – а сам пишеш свої фальшиві листи у Росію. Але батька, на щастя, ніхто не повинен вчити, як бачити наскрізь власного сина. Ти думав, що тепер ти переміг, що опинився зверху, всівся своєю задницею, і батько під тобою вже не ворухнеться, а синочок у цей момент вирішить одружитися!

Георг дивився на жакливе видовище, яке являв зараз його батько. Друг із Петербурга, якого батько, виявляється, знав так добре, раптом викликав у нього дуже щемливі почуття, як ніколи раніше. Він бачив його, загубленого у далекій Росії. Бачив на порозі розграбованого, спустошеного магазину. Друг стояв поміж поламаних полиць, знищених товарів, тріснутих труб. Навіщо йому довелося поїхати так далеко!

– Так подивися ж на мене! – вигукнув батько, і Георг майже машинально кинувся до ліжка, щоб схопити все на льоту, але застиг на півдорозі.

– Тому що вона задерла спідниці, – почав батько, – бо вона ось так задерла свої спідниці, ця дурна гуска, – і для більшої наочності він підняв сорочку так високо, що можна було розгледіти на його стегні шрам, отриманий на війні, – бо вона задирає спідниці ось так і ось так, і ти кинувся на неї, а щоб спокійно задовольнитися нею, ти спаплюжив пам'ять про матір, зрадив свого друга і запихнув свого батька у ліжко, щоб він і не поворухнувся. Але ж він усе ще ворушиться, правда?

Тепер батько вже стояв вільно, не тримаючись, і вимахував ногами. Він аж світився від власної проникливості.

Георг стояв у кутку, подалі від батька. У певний момент він постановив спостерігати за всім якомога уважніше, аби його не могли застати зненацька за допомогою якогось обхідного маневра, ззаду чи згори. Тепер він знову пригадав собі це давно забуте рішення, але воно відразу ж зникло з

його свідомості, ніби хтось швидко протягнув нитку до вушка голки.

– Але твій друг не зраджений! – вигукнув батько і підсилив сказане, похитавши туди-сюди великим пальцем. – Я був його представником тут, на місці.

– Комедіант! – не зміг стриматися від вигуку Георг, і хоча відразу ж збагнув, що наробив, і навіть прикусив язика, вибалушивши очі від болю, було уже надто пізно.

– Так, я справді ламав комедію! Комедія! Гарне слово! Чим ще може потішити себе старий батько-вдівець? Скажи мені, будь ласка, – і залишайся у момент відповіді моїм ще живим сином, – що залишалося мені у моїй комірчині, де мене переслідувала хамська прислуга, мені, кого старість пронизує аж до кісток? А мій син із тріумфом пішов у світ, підписував підготовані мною угоди, купався у задоволеннях і хизувався перед батьком непроникно чесним виразом обличчя! Ти думаєш, я не любив тебе, я, той, хто тебе породив?

«Зараз він нахилиться, – думав Георг. – А щоб він упав і розбився!» – прошипіло щось у нього в голові.

Батько нахилився, але не впав. А оскільки Георг не наблизився, як того сподівався батько, то старий знову випростався.

– Залишайся на місці, ти мені не потрібен! Ти думаєш, що у тебе достатньо сили, аби прийти сюди і стояти осторонь, бо так тобі зручніше. Але ти помиляєшся! Я все ще сильніший. Якби я був сам, то мені, мабуть, довелося б відступити, але

тепер мені додала сили ще й мати, та і з твоїм другом ми домовилися, а всі твої клієнти у мене в кишені!

«Навіть у нічній сорочці він має кишені!» – сказав сам собі Георг і подумав, що таким зауваженням можна було би знищити батька. Але про це він думав лише коротку мить, і відразу ж забув.

– Візьми-но свою наречену і прийдіть до мене! Я вимету її геть, ти не встигнеш і оком змигнути!

Георг недовірливо скривився. Але батько лише кивав на підтвердження щойно сказаного, кивав, дивлячись у бік Георга.

– Ти дуже розважив мене сьогодні, коли прийшов і запитав, чи писати другові про заручини. Він знає все, дурненьке телятко, знає все! Я сам йому написав, бо ти не додумався забрати у мене письмові приладдя. Тому він і не приїздить усі ці роки, бо знає все у сто разів краще, ніж ти сам, і твої зім'яті та нечитані листи він тримає у лівій руці, тоді як у правій у нього – мої!

Він натхненно змахнув рукою у себе над головою.

– Він знає усе у тисячу разів краще за тебе! – вигукнув батько.

– У десять тисяч разів! – сказав Георг, щоб висміяти батька, але ще невимовленими ці слова набули смертельної поваги.

– Я вже багато років чекаю, коли ти звернешся до мене з цим питанням! Думаєш, мене хвилює щось інше? Думаєш, я

читаю газети? Ось! – і він кинув у Георга газетою, яку заніс до себе в ліжко. Це була стара газета, й згадані у ній прізвища нічого не говорили Георгові.

– Як довго ти зволікав, перш ніж дозрів! Мати вже померла, вона не дожила до цього щасливого дня, твій друг гине у Росії, ще три роки тому він пожовтів до смерті, та і я, сам знаєш, як мої справи. У тебе ж є очі!

– Отже, ти шпигував за мною! – вигукнув Георг.

Батько співчутливо і ніби ненароком промовив:

– Це ти, мабуть, збирався сказати раніше. Тепер це вже зовсім недоречні слова.

А потім голосніше:

– Тепер ти нарешті знаєш, що існує окрім тебе, досі ти знав лише про себе. Ти був фактично невинною дитиною, але у глибині душі – ти родом із пекла! Тож знай: я велю стратити тебе, втопити!

Георг відчув, що його виганяють із кімнати, ззаду за ним батько із гуком упав на постіль, і цей звук відлунював у Георга у вухах. Він перестрибував сходинки, ніби котився вниз по нахиленій площині, збив із ніг служницю, яка хотіла піднятися сходами, щоб прибрати у кімнатах вранці.

– Боже! – скрикнула вона і прикрила обличчя фартухом, але Георг уже зник. Він вискочив із воріт, перебіг дорогу і кинувся до води. Він уже вхопився за перила мосту, ніби голодний за їжу. Перекинувся на другий бік, бо в юності був чудовим гімнастом, і батьки пишалися цим. Він ще тримав-

ся руками за поручні, але руки його вже слабшали, побачив омнібус, який легко заглушив би звук від його падіння, ледь чутно вигукнув:

– Кохані батьки, я ж вас завжди любив! – і відпустив руки.

У цей момент через міст сунув безкінечний транспортний потік.

# Перетворення

## I

Одного ранку Грегор Замза прокинувся із тривожного сну і побачив, що у своєму власному ліжку перетворився на потворну комаху. Він лежав на панцерно-твердій спині і коли трохи підводив голову, бачив свій ребристий брунатний, розділений дугоподібними лусками живіт, на якому ледь трималася ковдра, готова цілком зіслизнути на підлогу. Його численні і жалюгідно тоненькі порівняно з іншими частинами тіла ніжки безпорадно мерехтіли у нього перед очима.

«Що зі мною трапилося?» – подумав він. Це не був сон. Його справжня, хіба що трохи замала, людська кімната продовжувала своє спокійне перебування поміж добре знайомими стінами. Над столом, на якому були розкладені зразки тканин – Замза працював комівояжером, – висів портрет, який він напередодні вирізав із журналу і помістив у красиву позолочену рамку. На портреті зображено жінку в хутряній шапці і горжетці, жінка сиділа прямо, демонструючи глядачеві важку хутрянну муфту, в якій цілком зникла уся нижня частина її руки.

Грегор перевів погляд на вікно, і похмура погода – чутно

було, як дощові краплини стукають по підвіконню, – змусила його засмутитися ще більше. «Цікаво, якщо я посплю ще трохи, то, мабуть, зможу забути про всі ці дурниці», – подумав він, але це було неможливо здійснити, бо він звик спати на правому боці, а у своєму теперішньому стані йому не вдавалося зайняти звичну позицію. Як би він не напружувався, перевертаючись на правий бік, але однаково скочувався назад, на спину. Він спробував щонайменше сто разів, заплющив очі, щоб не бачити, як смикаються його ніжки, і припинив спроби лише коли відчув у боці легкий, незнаний досі тупий біль.

«О Боже, – подумав він. – Чому я вибрав собі таку важку професію! Щодня, щогодини я в дорозі. Хвилюватися доводиться значно більше, ніж на звичайному робочому місці, у магазині, а крім того, слід ще терпіти незручності подорожі, переживати, чи встигнеш на потяг, миритися з поганим і нерегулярним харчуванням, постійно перебувати у людському натовпі, який ні на мить не зупиняється, не стає анітрохи привітнішим. Чорт забирай це все!» Він відчув легке свербіння на животі; повільно підсунувся на спині ближче до бильця ліжка, щоб легше було підняти голову, знайшов місце, яке свербіло, повністю вкрите дрібними білими плямами незрозумілого походження, і хотів торкнутися цього місця однією ніжною, але відразу ж відсмикнув ногу, бо навіть найлегший доторк примушував його тремтіти і відчувати холод.

Він зіслизнув назад у своє попереднє положення. «Від цих прокидань удосвіта, – подумав він, – можна збожеволіти. Людина повинна мати можливість виспатися. Інші комівояжери живуть як одаліски. Наприклад, коли я до обіду повертаюся в готель, щоб записати отримані замовлення, ці панове ще снідають. Якби я спробував дозволити собі щось таке, мій шеф викинув би мене геть тієї ж миті. Хоча хто знає, чи не було би так навіть краще для мене. Якби я не стримувався через своїх батьків, то давно би вже звільнився, я би сам пішов до шефа і сказав би йому все, що думаю від чистого серця. Так, щоб він гепнувся зі свого столу! Він має дивну звичку сідати на стіл і звідти розмовляти з підлеглим, а той на додаток ще й мусить підходити дуже близько, бо шеф недочуває. Але ще не все втрачено, щойно я зберу гроші, аби виплатити йому борг своїх батьків, – а це триватиме років п'ять-шість, – тоді так і зроблю. І ми попросаємося раз і назавжди. Але зараз мені таки доведеться встати, бо мій потяг відходить о п'ятій».

І він подивився на будильник на скрині. «Боже мій!», – подумав він, стрілки показали пів на сьому і спокійнісінько попрямували собі далі, перевалили за пів на сьому, майже наблизилися до за чверть сьома. Невже будильник не подзвонив? З ліжка було видно, що будильник поставили правильно – на четверту, тож він точно дзвонив. Тоді як можна було проспати цей звук, від якого тремтіли меблі? Він спав неспокійно, але, мабуть, від цього сон виявився міцнішим.

І що тепер робити? Наступний потяг відправляється о сьомій, щоб наздогнати його, доведеться страшенно поспішати, а тут ще навіть зразки не спаковані, та і сам він почувається не надто свіжим і енергійним. А навіть якщо він встигне на потяг, то однаково не зможе уникнути прочухана від шефа, бо кур'єр чекав на нього біля потяга о п'ятій, тож давно розповів про його спізнення. Кур'єр був людиною шефа, позбавленою власної гідності і розуму. А що коли захворіти? Це було би дуже підозріло і соромно, адже за п'ять років служби він жодного разу не хворів. Шеф, мабуть, приведе лікаря зі страхової компанії, дорікатиме батькам через лінь сина і відкине всі виправдання, посилаючись на слова лікаря, на думку якого люди завжди здорові, просто не хочуть працювати. І хіба у цьому випадку його слова були би аж настільки безпідставними? Якщо не зважати на дивну після такого тривалого сну сонливість, Грегор почувався цілком здоровим і навіть добряче зголоднів.

Поки він поспіхом обдумував усе це, так і не наважившись виповзти з ліжка, – годинник показав за п'ятнадцять сьому, – у двері, розташовані біля верхнього бильця його ліжка, обережно постукали.

– Грегоре! – крикнула мати. – За чверть сьома. Хіба ти не збирався їхати?

Її ніжний голос! Та Грегор злякався, почувши свій голос, який прозвучав у відповідь. Це був, без сумніву, його власний, колишній голос, до якого домішувалося, ніби звідкись

знизу, дивно і неприємне попискування, яке неможливо було заглушити, і воно лише у перший момент залишало словам чіткість вимови, але потім відразу ж настільки спотворювало звучання відлунням, що важко було збагнути, чи добре ти все почув. Грегор спершу хотів відповісти детально і все пояснити, але за таких обставин обмежився лише словами:

– Так, так, дякую, мамо, я вже встаю.

Через дерев'яні двері зміни у голосі Грегора, мабуть, не були помітними, бо мати задовільнилася таким поясненням і пішла геть. Але ця коротка розмова звернула увагу інших мешканців квартири на те, що Грегор всупереч планам залишився вдома, і ось уже у бічні двері постукав батько, стукав він кулаком, але звук вийшов ледь чутним.

– Грегоре, Грегоре, – покликав він. – Що трапилося? – А через якийсь час знову уже грубшим голосом: – Грегоре, Грегоре!

До інших бічних дверей постукала сестра і жалібно запитала:

– Грегоре, ти захворів? Тобі щось потрібно?

Грегор відповів відразу в обидва боки:

– Я уже готовий, – він намагався старанністю вимови і довгими паузами між окремими словами позбавити свій голос незвичного звучання. Батько повернувся до свого сніданку, але сестра прошепотіла:

– Грегоре, відчини, благаю тебе.

Але Грегор і не думав відчиняти, а навпаки, похвалив се-

бе за те, що і вдома почав застосовувати набуту у подорожах звичку зачиняти на ніч двері.

Спершу він хотів спокійно і без перешкод встати з ліжка, вбратися і передовсім поспіdatи, а потім думати далі, бо вже встиг збагнути, що у ліжку йому не вдасться додуматися ні до чого путнього. Він пригадав собі, що вже не раз відчував у ліжку біль, який, можливо, виникав через незручну позу під час снання, але потім, після прокидання, це виявлялося чистою фантазією, тож тепер йому було цікаво, як перетворяться на ілюзію його сьогоднішні уявлення. Він ні на мить не сумнівався, що зміна голосу була лише провісником звичайної застуди – професійної хвороби комівояжерів.

Скинути на землю ковдру виявилось дуже простою справою; йому достатньо було трохи надути живіт, і ковдра сповзла сама. Але далі справа пішла важче, насамперед через те, що він став таким широким. Йому потрібні були руки і ноги, щоб випростатися; а замість цього у нього були лише численні ніжки, які безперервно рухалися врізнобіч, і керувати якими він зовсім не вмів. Якщо він хотів зігнути одну з ніг, то вона спершу випрямлялася; а якщо йому врешті вдалося зробити котроюсь ногою саме те, що він і планував, то у цей час всі інші ніжки, ніби вирвавшись на волю, починали болісно і хаотично рухатися.

«Тільки не лежати у ліжку без потреби», – сказав сам собі Грегор.

Спершу він хотів вибратися з ліжка нижньою частиною

свого тіла, але ця нижня частина, яку він, доречі, ще навіть не бачив і не міг уявити собі детально, виявилася доволі неповороткою; справа просувалася вкрай повільно; і коли він урешті, мало не збожеволівши, зібравши всю силу і незважаючи ні на що, шарпнувся таки вперед, то виявилось, що він неправильно обрав напрямок і тому вдарився об нижнє бильце ліжка, а пекучий біль, який він відразу ж відчув, навчив його, що саме нижня частина його тіла зараз, здається, була найбільш вразливою.

Після цього він вирішив спробувати щастя, просуваючи вперед верхню частину тіла, і обережно повернув голову до бильця ліжка. Це йому вдалося легко, і незважаючи на вагу тіла, воно повільно піддалося і повернулося слідом за головою. Але коли його голова врешті опинилася за межами ліжка і повисла у повітрі, він злякався, що продовжуючи рухатися таким чином, впаде і пошкодить голову. А саме зараз йому ніяк не можна втрачати свідомість; краще вже залишитися у ліжку.

Та коли він після чергових виснажливих зусиль, зітхаючи, відхекувався у ліжку, як і перед тим, а його ноги метушилися ще безладніше, не дозволяючи йому жодним чином запанувати над цим рухом, він повторив собі, що не можна далі залишатися у ліжку і що розумно буде пожертвувати чим завгодно, якщо існує хоча би найменша надія звільнити себе від ліжка. Та водночас він не забував час від часу нагадувати собі, що спокійні і найспокійніші роздуми кращі, ніж

рішення, прийняті від безвиході. У такі моменти він напружував зір і намагався сконцентрувати погляд на краєвиді за вікном, але, на жаль, споглядання ранкового туману, який закривав навіть протилежний бік вулиці, не додавало йому бадьорості та сміливості. «Уже сьома, – сказав він сам собі, коли почув бій годинника. – Уже сьома, а ще такий густий туман». І ще якусь мить пролежав спокійно, ледь чутно дихаючи, ніби очікував від цілковитої тиші повернення свого колишнього стану.

Але потім сказав собі: «Ще до того, як проб'є чверть на восьму, я мушу остаточно вибратися з ліжка. Зрештою, до того часу вже точно прийде хтось із контори і запитає, що зі мною трапилося, бо ми відчиняємося ще перед сьомою». І він почав розхитуватися, щоб одночасно виштовхнути всі частини свого тіла з ліжка. Якби при цьому він упав, то його голова, спеціально на цей випадок піднята догори, мабуть, не постраждала би. Його спина, здається, достатньо тверда, з нею нічого не трапиться від падіння на килим. Найбільше сумнівів у нього було через гучний звук удару, якого не вдасться уникнути, і який, імовірно, викличе за всіма дверима якщо не страх, то точно стурбованість. Але на це доведеться наважитися.

Коли Грегор уже наполовину виліз із ліжка – новий застосований ним метод більше скидався на гру, ніж на напружену роботу, йому довелося розхитуватися лише ривками, – він раптом подумав, наскільки простіше усе було б, якби хтось

допоміг йому. Цілком достатньо було б двох сильних людей – наприклад, його батька і служниці; їм потрібно було б лише підсунути руки під його зігнуту спину, підняти його над ліжком, схилитися зі своєю ношею, а потім обережно зачекати, поки він перекотиться на землю і перевернеться, тоді наявність у нього такої кількості ніжок, можливо, набула б якогось сенсу. Але навіть якщо абстрагуватися від факту, що двері зачинені, чи справді йому варто кликати на допомогу? Попри крайню критичність ситуації, він не зміг стримати посмішки від такої думки.

Йому вже ледь вдавалося втримувати рівновагу під час розхитування, і незабаром доведеться прийняти остаточне рішення, бо через п'ять хвилин буде вже чверть на восьму, – і тут у двері помешкання подзвонили. «Це прийшли з контори», – сказав він собі і мало не застиг на місці, а у той же час його ніжки засмикалися ще інтенсивніше. Кілька секунд усе було тихо. «Вони не відчинять», – сказав собі Грегор, охоплений якоюсь божевільною надією. Але після цього покоївка, як завжди, впевненими кроками підійшла до дверей і відчинила їх. Грегорові достатньо було почути перші слова привітання, і він уже знав, що це був управитель контори власною персоною. Чому Грегорові судилося працювати у фірмі, де найменший промах відразу викликав найгірші підозри? Хіба не всі тамтешні співробітники були негідниками, серед яких працювала лише одна чесна і віддана людина, яка через те, що не використала для роботи кількох ранко-

вих годин, мало не збожеволіла від докорів сумління, хоча і не здатна була підвестися з ліжка? Хіба не досить було б послати якогось учня запитати, що трапилося, – якщо взагалі потрібно про все питати, – чому відразу мусить приходити управитель і демонструвати усій, ні в чому не винній родині, що розслідування цієї підозрілої справи може взяти на себе лише керівництво? І більше під впливом збудження, яке викликали ці роздуми, ніж через те, що він справді наважився, Грегор із усієї сили рвонувся з ліжка. Почувся удар, але галасу було не так уже й багато. Звук був частково приглушений килимом, а крім того, спина Грегора виявилася еластичнішою, ніж він думав. Лише голову він тримав не надто обережно, і вдарився нею, тепер він крутив головою і терся нею об килим від злості і болю.

– Там щось впало, – сказав управитель у кімнаті ліворуч.

Грегор спробував уявити собі, чи з управителем могло трапитися те саме, що сталося сьогодні з ним; слід було визнати, що така ймовірність існувала. І тут ніби у відповідь на це запитання управитель у сусідній кімнаті зробив кілька впевнених кроків, і його лакові черевики закрипіли. З кімнати праворуч почувся шепіт сестри, яка попереджала Грегора:

– Грегоре, управитель прийшов.

– Я знаю, – сказав Грегор сам до себе, але не наважився підвищити голос настільки, щоб сестра могла його почути.

– Грегоре, – промовив батько з кімнати ліворуч. – Пан

управитель прийшов, щоб запитати, чому ти не поїхав ранковим потягом. Ми не знаємо, що йому відповісти. До речі, він хотів би поговорити з тобою особисто. Тож, будь ласка, відчини двері. Він буде настільки ласкавий, що вибачить тобі безлад у кімнаті.

– Доброго ранку, пане Замза, – привітно вигукнув тим часом управитель.

– Він погано себе почуває, – сказала мати управителеві, поки батько промовляв свої слова біля дверей. – Він погано себе почуває, повірте мені, пане управителю. По-іншому Грегор ніколи не пропустив би свій потяг! Цей хлопець не думає ні про що інше, крім своєї роботи. Я вже навіть іноді злюся на нього за те, що він ніколи нікуди не ходить вечорами; останні вісім днів він провів у місті, але жодного вечора нікуди не виходив, сидів удома. Сидить за столом і читає газети або вивчає розклад руху потягів. А розважається хіба що випилюванням. Наприклад, за два-три вечори може випилити невеличку рамку; ви самі здивуєтеся, коли побачите, наскільки вона гарна; вона висить у нього в кімнаті; ви відразу ж побачите рамку, коли Грегор відчинить двері. І доречі, пане управителю, я дуже рада, що ви прийшли, без вас ми не змогли б змусити Грегора відчинити двері; він страшенно впертий; він точно захворів, хоча вранці і заперечував це.

– Я вже йду, – сказав Грегор повільно і розмірено, але не зрушився з місця, аби не пропустити жодного слова з їхньої розмови.

– По-іншому я ніяк не можу собі це пояснити, шановна пані, – відповів їй управитель. – Я сподіваюся, що це нічого серйозного. Хоча, з іншого боку, не буду приховувати, що ми, ділові люди, добре це чи погано, але іноді повинні не звертати уваги на дрібні хвороби і змушувати себе працювати попри все.

– Ну що там? – не вгавав нетерплячий батько і стукав у двері. – Пан управитель може уже зайти до тебе?

– Ні, – відповів Грегор.

У кімнаті ліворуч запанувала незручна мовчанка, у кімнаті праворуч заплакала сестра.

Чому сестра не приєдналася до всіх решта? Мабуть, вона щойно встала з ліжка і ще не вбралася. Але чому вона плаче? Тому що він не встав і не відчинив дверей управителеві, тому що над ним нависла небезпека втратити роботу, а тоді шеф знову переслідуватиме батьків за старі борги? Але це ще були передчасні тривоги. Грегор був ще тут і не збирався покидати свою сім'ю. Наразі він лежав на килимі і кожен, хто побачив би його у такому стані, не міг би вимагати від нього впустити до кімнати управителя. Але через таку дрібну неввічливість, для якої він згодом без труднощів знайде переконливе пояснення, Грегор аж ніяк не міг втратити роботу. І Грегору здалося, що було б значно розумніше дати йому зараз спокій замість того, щоб заважати плачем і розмовами. Але всіх решта гнітила невідомість – і це пояснювало та вибачало їхню поведінку.

– Пане Замза! – голосно вигукнув управитель. – Що трапилося? Ви забарикадувалися у своїй кімнаті, відповідаєте лише «так» або «ні», примушуєте батьків турбуватися без потреби й ігноруйте, – але це я згадую лише між іншим, – свої службові обов’язки у нечуваний спосіб. Я звертаюся до вас від імені ваших батьків та вашого шефа і з усією серйозністю вимагаю негайно надати нам чіткі пояснення. Я здивований, я вкрай здивований. Я вважав вас спокійною серйозною людиною, а ви, здається, раптом вирішили демонструвати нам якісь незрозумілі примхи. Шеф, щоправда, натякнув мені сьогодні вранці на можливе пояснення вашого прогулу – ідеться про нещодавно довірене вам інкасо, – але я відразу ж дав своє чесне слово, що такого не може бути. Але тепер я спостерігаю за вашою дивовижно свавільною поведінкою і поволі втрачаю усіляке бажання захищати вас. А ваше становище у фірмі зараз не можна назвати особливо певним. Спочатку я збирався сказати вам це віч-на-віч, але оскільки ви змушуєте мене даремно витрачати час, то я не бачу причин приховувати ситуацію від ваших батьків. Ваші успіхи у роботі за останній час були більше ніж скромними; ми визнаємо, що о цій порі року продажі не завжди є високими; але такої порі року, коли взагалі неможливо нічого продати, пане Замза, не існує, не повинно існувати.

– Але ж, пане управителю, – вигукнув Грегор, не тямлячи себе; від збудження він забув про все. – Я негайно, просто вже зараз вам відчиню. Незначна хвороба завадила мені під-

вестися з ліжка, нічого страшного, просто трохи закрутилася голова. Я і зараз усе ще лежу у ліжку. Але я вже цілком здоровий. І якраз збирався встати. Потерпіть ще зовсім трохи! Я ще не почуваюся настільки добре, як думав. Але вже значно краще. Неймовірно, як це іноді раптово трапляється – раз, і людина вже хвора! Ще вчора ввечері зі мною було все гаразд, мої батьки можуть це підтвердити, точніше, не так, учора ввечері у мене з'явилося якесь передчуття. Мабуть, це було по мені вже помітно. І чому я не повідомив про це на роботі! Але завжди ж думаєш, що вдасться перебути хворобу на ногах і не залишатися вдома. Пане управителю! Пожалійте моїх батьків! Адже для того, чим ви мені зараз дорікаєте, немає жодних підстав; та і мені про це ніхто ніколи не казав. Ви ще, мабуть, не бачили останніх надісланих мною замовлень. Зрештою, я ще встигаю поїхати у відрядження потягом о восьмій, кілька годин сну додали мені сили. Тому не затримуйтеся, пане управителю, я зараз сам прийду в контору, так і передайте там і перекажіть мої найщиріші вітання шановному пану шефові!

І поки Грегор поспішно проговорював усе це, сам не до кінця усвідомлюючи, що каже, він легко наблизився до скрині, мабуть, допомогли навики, здобуті під час вправ у ліжку, і тепер намагався випростатися. Він справді збирався відчинити двері і показатися усім, справді був готовий говорити з управителем і дуже хотів довідатися, що вони скажуть, побачивши його у теперішньому вигляді. Якщо во-

ни злякаються, то Грегор зможе зняти з себе будь-яку відповідальність і заспокоїтися. А якщо вони сприймуть його вигляд спокійно, то йому тим більше не буде за що хвилюватися, і якщо він поквапиться, то і справді ще встигне на вокзал на восьму. Спершу він кілька разів зіслизнув із гладкої поверхні скрині, але врешті зробив над собою додаткове зусилля і таки випростався; він більше не звертав уваги на біль у нижній частині тіла, навіть коли цей біль посилювався. Потім він сперся на спинку стільця, що стояв поблизу, і вхопився за його ніжку своїми ніжками. Таким чином йому вдалося запанувати над власним тілом, і у цей момент він замовк, бо заговорив управитель.

– Ви зрозуміли хоча б слово з того, що він сказав? – запитав управитель батьків Грегора. – Здається, він просто знущається з нас.

– Боронь Боже! – зі сльозами вигукнула мати. – Мабуть, він серйозно хворий, а ми мордуємо його. Грето! Грето! – покликкала вона.

– Що, мамо? – крикнула сестра з іншого боку.

Вони розмовляли між собою через кімнату Грегора.

– Біжи негайно за лікарем. Грегор захворів. Поквапся. Ти чула, як він говорить?

– Це був голос якогось звіра, – сказав управитель, голос якого звучав дуже тихо порівняно з криками матері.

– Анно! Анно! – крикнув батько через коридор до кухні і заплескав у долоні. – Негайно поклич слюсаря!

І дві дівчини зашелестіли спідницями, поспішаючи через коридор – і як тільки сестрі вдалося так швидко зібратися, – а потім різко відчинили вхідні двері. Не чути було, щоб двері зачинилися, мабуть, вони залишили їх відчиненими, як це роблять у помешканнях, де трапилося велике горе.

А Грегор відчув себе значно спокійніше. Отже, його мову більше не розуміють, але для нього самого його слова прозвучали значно чіткіше, ніж раніше, мабуть, вухо вже звикало до нового звучання. Але принаймні всі збагнули, що з ним справді щось трапилося, і кинулися по допомогу. Переконливість і твердість, з якими були зроблені перші накази, додали йому впевненості. Він знову відчув себе причетним до кола людей і сподівався, що лікар і слюсар, яких він не надто відділяв одне від одного, сотворять чудо. Щоб підготуватися до майбутніх переговорів, він прокашлявся, намагаючись зробити це якомога тихіше і приглушеніше, бо, можливо, цей звук уже теж відрізнявся від звичайного людського покашлювання, а сам він більше не довіряв собі настільки, щоб взятися судити про це. А тим часом у сусідній кімнаті стало зовсім тихо. Мабуть, батьки із управителем сиділи за столом і радилися, або стояли під дверима і прислухалися.

Грегор поволі просунувся разом зі стільцем до дверей, там облишив стілець і кинувся на двері, намагаючись триматися прямо, на його ніжках було трохи липкої рідини, і це допомогло втриматися, потім він хвилю відпочив. А тоді почав ротом повертати ключ. На жаль, у нього, здається, не бу-

ло зубів, – тож він не мав чим вхопити ключа, – але щелепи були дуже міцні, і з їхньою допомогою він справді зможе повернути ключ, незважаючи на те, що таким чином неминуче пошкодить собі щось, бо якась брунатна рідина уже текла з його рота і скрапувала на підлогу.

– Чуєте, – озвався у сусідній кімнаті управитель. – Він повертає ключа.

Це дуже підбадьорило Грегора, але краще було б, якби всі водночас вигукнули йому:

– Сильніше, Грегоре! Давай! Тисни сильніше! Відімкни цей замок!

І він, усвідомлюючи, що всі напружено стежать за його спробами, з усіх своїх сил, не роздумуючи, накинувся на ключ. Він продовжував обертати ключ у замку, тримаючись за ключ самим лише ротом, повисав на ключі, тягнучи його додолу усією своєю вагою, або лягав на ключ, залежно від необхідності. Звук замка, який врешті відчинився, остаточно пробудив Грегора. Він видихнув і сказав сам собі: «Отже, я обійшовся без слюсаря», – і поклав голову на клямку, аби відчинити двері.

Оскільки йому довелося відчиняти двері таким дивним чином, то його самого все ще не було видно, коли двері уже відчинилися. Йому ж довелося повільно обійти двері, і до того ж дуже обережно, щоб не гепнутися на спину перед входом до кімнати. Він ще був зайнятий цією складною вправою і не мав часу зосередитися на чомусь іншому, коли почув

голосний вигук управителя, що прозвучав, як свист вітру, – і тоді вже побачив, як той – він першим підійшов до дверей – приклав долоню до широко розкритого рота і поволі відступав назад, ніби його гнала геть якась невидима сила, що їй він не здатен був опиратися. Мати, яка попри присутність управителя була ще незачесана і її волосся стирчало в різні боки, розпущене звечора – спершу глянула на батька, склавши руки, а потім ступила два кроки до Грегора і впала додолу, оточена спідницями, що розкинулися довкола неї, а обличчя опустилося на груди і його майже не було видно. Батько із войовничим виразом обличчя стиснув руки в кулаки, ніби збирався запхнути Грегора назад у його кімнату, потім невпевнено озирнувся, обвів поглядом вітальню, прикрив очі долонями і заплакав, від чого затремтіли його могутні груди.

Грегор не заходив до вітальні, а лише сперся на одвірок, тож видно було тільки половину його тіла, а його схилена набік голова зазірала у кімнату. Тим часом надворі стало світліше, на протилежному боці вулиці чітко вирізнявся силует будівлі, розташованої навпроти – безкінечної сіро-чорної лікарні, її вікна порізали фасад на рівні частини; і далі падав дощ, великі краплини поодиноці опускалися на землю і кожну з них можна було розгледіти. Рештки сніданку все ще стояли на столі, посуду було багато, бо батько вважав сніданок головною трапезою дня і годинами просиджував за столом, читаючи газети. На протилежній стіні висіло фото Грегора

з часів його служби в армії, на якому він був зображений у формі лейтенанта, тримав руку на ефесі шпаги, безтурботно посміхався, ніби вимагаючи поваги до своєї військової постави і уніформи. Крізь прочинені двері до вітальні і широко відчинені вхідні двері можна було побачити сходовий майданчик і початок сходів, які вели донизу.

– Ну ось, – сказав Грегор, усвідомлюючи, що лише він один у помешканні зберігає спокій. – Я зараз вберуся, спакую зразки і поїду. Ви хочете, щоб я їхав? Пане управителю, ви ж бачите, що я не опираюся і працюю із задоволенням; постійно їздити у відрядження – це непросто, але без поїздок я теж не уявляю собі життя. Куди ви, пане управителю? В контору? Ви передасте там все без спотворень? Буває так, що людина не здатна працювати у якийсь момент, але саме тоді слід згадати про її попередні заслуги і повірити у те, що згодом, коли перешкоди будуть подолані, людина працюватиме з іще більшим завзяттям. Я багато чим зобов'язаний панові шефу, і ви це добре знаєте. З іншого боку, я мушу турбуватися про своїх батьків і сестру. Тож наразі я потрапив у пастку, але виберуся з неї. Тільки, будь ласка, не створюйте мені додаткових труднощів, усе і так непросто. Підтримайте мене у конторі, станьте на мій бік! Про комівояжерів завжди думають погано, я знаю це. Вважають, що вони заробляють купу грошей і при цьому живуть для власного задоволення. Це поширена думка, і ніхто не намагається позбутися цих упереджень. Але ви, пане управителю, ви ба-

чите все краще за інших, за решту персоналу, навіть, скажу вам більше, я переконаний, що ви бачите все краще, ніж сам шеф, якому легко помилитися, невігідно оцінюючи того чи іншого підлеглого, оскільки він думає лише про користь для своєї справи. Але ви чудово знаєте, що саме комівояжер, який цілий рік перебуває поза конторою, легко може стати жертвою пліток і випадкових та безпідставних звинувачень, боронитися проти яких він не здатен, бо здебільшого ні про що не здогадується, і лише коли він, змучений, повертається з подорожі, то відчуває на власній шкірі наслідки, часто уже далекі від того, що їх спричинило. Пане управителю, не йдіть геть, так і не сказавши мені ні слова, дайте мені надію, що ви хоча б трохи мене підтримуєте!

# Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.